

Hospodářské zjevy jsou jednotné.

Pan poslanec dr. Franke napsal do „Českého Slova“ šest článků proti mé hospodářské teorii, chtěje porážeti mou politiku tím, že porazí mou teorii. Tyto články vydal též v brožure: Englišova teorie a praxe. Odpověděl jsem mu na jeho články odstavec za odstavcem, větu za větou v Hospodářské politice 1927 v několika člancích nadepsaných „Věda v politice“. Dr. Franke pod týmže heslem mi tam odpověděl ve čtyřech člancích. Není to vlastně žádná odpověď, poněvadž píše nově od základu o noetickém východisku, hodnotě, ceně a hospodářské rovnováze. Brožura s jeho šesti články v Č. S. se však prodává dále. To nové, co píše dr. Franke v Hospodářské politice, je nesrovnale na vyšší úrovni, nežli byly články v Č. S., a zejména jsou vývody zde oproštěny od politických narážek. Jsou pro mne vědeckým problémem. Leč kdybych se na ně díval jen vědecky, neodpovídal bych, ponechávaje foru vědeckých odborníků posouditi jich hodnotu. Poněvadž však běží o politického vůdce, který chce svou kritikou mé teorie počítí stavbu fundamentů své socialistické teorie a praxe, není mně možno přejíti přes názory dr. Franke mlčením. Mlčení by znamenalo u velkého kruhu neodborníků, s nimiž jest v politice co činiti, že má dr. Franke pravdu i v kritice i v tom, co na ní chce budovati. A toho v zájmu dobré věci nelze.

Problém se trochu rozbíhá, a proto se uchyluji do větší hospodářské revue, abych odpověděl několika články. Dnes o „Jednotnosti hospodářského zjevu“:

I. Co praví o tom dr. Franke. *)

„Hospodářské jevy jsou jednotné, ale složité povahy. Jednotné potud, že všechno hospodářské chtění a jednání možno

*) Kde cituji dra Franke, značí římská čísllice I—IV jeho čtyři články v Hospodářské politice a k nim připojené arabské čísllice odstavce v těchto člancích (bez ohledu na Frankeovo vnitřní rozdělení a očíslování).

pozorovati, pochopiti a vysvětliti s jediného hlediska. Proto také je o nich možná jedna teoretická nauka, pouze proto je možno o hospodářských jevech čistě teoreticky uvažovati.

Složitá jejich povaha plyne nejlépe ze správné definice jejich: jsou hospodářskými pouze a výhradně ony jevy, při nichž se jedná o ukojení lidských potřeb pomocí vnějších předmětů (statků) a tužeb, pokud tyto statky jako prostředky k ukojení potřeb jsou dosažitelný určitou námahou (prací) nebo obětí (penězi). Složitost a přece jednotnost hospodářského jevu, obsažená v podané definici, je zcela patrna a vysvitne ze stručného rozboru.

Lidské potřeby vyvěrají z biologického a duševního založení lidí. Člověk je věčně vázán jistými neodbytnými potřebami fyziologickými (ukojení hladu, žízně, ochrana před mrazem atd.), jež může ukojiti též neekonomicky, nehospodářským způsobem (natrhá si v lese jahody, napije se z lesního pramene, ukryje se v jeskyni). Ale vedle těchto vitálních potřeb má řadu potřeb, plynoucích z jeho individuálního vývoje duševního právě tak jako ze společenského vývoje. Moderní člověk vyznačuje se především potřebami, na něž největší vliv má společenské okolí a ukojuje dokonce i fyziologické své potřeby pod vlivem společenské závislosti. Potřeby označují nám subjektivní stránku hospodářského jevu, která právě pro svou subjektivnost připouští hodně subjektivní pozorování. Ale ani ona není ničím stálým, není žádnou konstantní veličinou, podléhající největším změnám a jsouc v závislosti od společenského okolí.

Pokud jde o hospodářské jevy, je ukojení potřeb závislo na věcech, jež subjektu poskytuje jeho okolí. Tyto věcné prostředky ukojení vyžadují k svému dosažení námahy neboli práce. Nevyžadují-li jí, nejde o hospodářské jevy. Je jasno, že prostředek k ukojení lidské potřeby předpokládá objektivní schopnost plnit tento úkol. Věc musí sama o sobě být schopná pro své přirozené vlastnosti státi se úkojným předmětem. Odtud přírodně-technická stránka hospodářského jevu.

Poměr a vztah člověka k věcem při ukojování potřeb není však vyčerpán subjektivní a přírodně-technickou stránkou. Narazili jsme na sociální vlivy již při potřebách, a tyto se uplatňují též při věcech. Že technika, která přirozené vlastnosti věcí vždy dokonaleji přizpůsobuje potřebám člověka, je

součástí celkového sociálního a kulturního vývoje, o tom netřeba ztráceti slov. Ale poměr člověka k věcem sám o sobě není naprosto vyčerpán subjektivním vztahem a přírodně-technickou podmínkou. Tento poměr především je určován sociálními silami. Je veliký rozdíl v tom, zda věci, jichž člověk hospodářsky potřebuje, jsou na př. vázány společenskými pravidly, jsou-li zakázány (tabou, vepřové maso židům, víno mohamedánům), jsou-li v kastovním opovržení a pod., anebo jsou-li ze společenských důvodů či předsudků přímo favorisovány jako prostředky úkoje. Daleko pronikavějším způsobem zasahuje se do poměru člověka k věcem, jsou-li věci právně upravovány, pokud jde o tento poměr. Kolektivní a soukromé vlastnictví k věcem je přímo rozhodující. Bylo by však omylem, mstícím se metodicky i meritorně, omezovati tento sociální pronikavý vliv na právní stránku. Jedná-li hospodařící člověk sociálně, jedná-li tak nutně, neznamena to jen, že platné právo, státní zásah a trestní sankce na něho nutně působí, je podroben také jiným druhům sociálního působení.

Je tedy hospodářský jev složitý a nelze ho správně pochopiti, použije-li se k jeho výkladu pouze jedné stránky, ať subjektivní, ať technické, ať sociální. Hospodářský jev nutno pozorovati a pochopiti v jeho složité plnosti. Kdo jej chápe pouze z jediné stránky, podává psychologii, technologii anebo sociologii, ale nedává hospodářské teorie. Každá stránka sama o sobě je velmi zajímavá a svádí k speciální teorii, která však zůstává nutně jednostrannou. Metoda izolující abstrakce hodí se tu znamenitě a neschází proto na teoriích, které jsou výhradně buď subjektivní anebo sociální, anebo přímo naturalistické, nejsou však v pravém slova smyslu hospodářskými a vzhledem k složité povaze hospodářského jevu ani hospodářskou teorií nemohou býti.“

II. Má odpověď.

1. Co je to jednotnost zjevu?

Rozeznával bych lidovou a vědeckou jednotnost zjevu. Vidím fakt: Žebrák přijímá Kč almužny. Je to jednotný zjev složité povahy, anebo jsou to různé zjevy? Lidovému mysliteli je samozřejmostí, že běží o zjev jednotný, avšak slo-

žitý, uvědomí-li se, že je to zjev hospodářský (i podle definice dra Franke, poněvadž žebrání je práce), je činem právním (darování), je činem náboženským a mravním (dobrým), je zjevem sociálním (stykem mezi lidmi), je zjevem přírodním (kausálním a energetickým). Ale čím se stalo, že se nám jeden a týž fakt jeví jednou takovým a po druhé jiným? To je odtud, že jsme se na tento fakt dívali s různých hledisk. S hlediska normativního se jevil fakt právním či mravním, s hlediska subjektivně-volního hospodářským, s hlediska kausálního pozorování přírodním. Přejde pozorovatel jeden a řekne: Zjev je jednotný, ale má složitou povahu, druhý řekne: Zde je více zjevů, poněvadž zjev není fakt, zjev je, co pozoruji na faktech, reálnému objektu odpovídá více myšlenkových objektů, předmětem vědy nejsou fakta a reálné objekty, nýbrž zjevy a myšlenkové objekty. Jednotným zjevem vědeckým je to, co lze s jednoho hlediska viděti. I s jednoho hlediska může se jednotný jev ukázati velmi složitým (anatomie lidského těla). O jednotném zjevu lze mluvit jen s jednoho hlediska pozorovacího, o složitosti jednotného zjevu jen v jeho rámci neb rovině. Přestává složitost a začíná různost zjevů, nemohu-li součástí složitosti (různých stránek fakta) viděti jedním hlediskem. Tak se stanoviska hospodářského nevidím na onom faktu almužny nic právního nebo mravního, se stanoviska normativního nic účelového, s obou těchto stanovisek nic energetického a kausálního. Poněvadž vědu tvoří soustava poznatků téhož druhu a poněvadž jich identita druhová nemůže býti založena identitou reálného objektu (nemá-li právo a biologie atd. tvořiti dohromady jednu vědu), nýbrž sourodostí zjevů a tudíž, jak bylo řečeno, identitou hlediska či způsobu pozorování, běží zde sice o jednotný reálný fakt, ale nikoli o jednotný, ač složitý zjev, nýbrž o zjevy různé. Různý zjev a složitý zjev nesmí zaměnit, kdo chce vědecky mysliti.

2. Co rozumí dr. Franke pod jednotností hospodářského zjevu.

a) Objekt a hledisko. Úvodem praví:

„Hospodářské jevy jsou jednotné, ale složité povahy. Jednotné potud, že všechno hospodářské chtění a jednání možno pozorovati, pochopiti a vysvětliti s jediného hlediska. Proto také je o nich možna jedna teoretická nauka, pouze proto je možno o hospodářských jevech čistě teoreticky uvažovati.

Složitá jejich povaha plyne nejlépe ze správné definice jejich: jsou hospodářskými pouze a výhradně ony jevy, při nichž se jedná o ukojení lidských potřeb pomocí vnějších předmětů (statků) a služeb, pokud tyto statky jako prostředky k ukojení potřeb jsou dosažitelný určitou námahou (prací) nebo obětí (penězi). Složitost a přece jednotnost hospodářského jevu, obsažená v podané definici, je zcela patrna a vysvitne ze stručného rozboru.“ (I. Odst. 1. a 2.)

Jeho dikce je velmi nepřesná, a proto ani zde člověk neví, má-li se tu definovati jednotnost zjevu, anebo dokažovati jednotnost zjevu hospodářského. Kdyby se definovala takto jednotnost zjevu, bylo by všecko v pořádku, ale pak by bylo teprve nutno říci, jaké pozorovací hledisko dr. Franke míní, a podle něho vymeziti onu jednotnost hospodářského zjevu. Toho dr. Franke nečiní. Stálou svou thési: „Hospodářské zjevy jsou jednotné, ale složité povahy“ ohledně jednotnosti dokládá pouze právě citovaným odstavcem prvním a v druhém již dovozuje jich složitost. V dalším se již v celém článku jednotnost hospodářského zjevu předpokládá a hlavně stále opakuje, aniž jsme cokoliv slyšeli o onom pozorovacím hledisku, se kterého právě všechny hospodářské zjevy lze pozorovati a pochopiti. Teprve v závěru (v polemice proti mým hlediskům) se dovídám vědecké hledisko dra Franke: „Poznávacím východiskem je výhradně empirický hospodářský jev.“ (I. 9.) „Logické (poznávací) východisko kryje se tu s empirickou skutečností objektu.“ (I. 9.) „Empirická metoda se vyvozuje přirozeně a nutně ze svého objektu.“ (I. 10.) „Definice hospodářského jevu je zároveň jediným methodickým východiskem pro jeho poznávání a pochopení.“ (I. 10.) „Poznávací hledisko i objekt jsou tu určeny reálně a empiricky.“ (I. 10.)

To je ovšem trochu vědeckého zmatku. Zmatkem je především rozpor spočívající v tom, že se za pramen poznávacího hlediska prohlašuje jednak reálný objekt, po druhé jeho definice. Definice tvoří teprve z reálných objektů vědecké zjevy (myšlenkové objekty), musí tedy

býti na poznávacím hledisku vybudována, poznávací hledisko je prius, nemůže býti důsledkem definice, nýbrž definice důsledkem jeho. Definovati bez poznávacího hlediska nelze, proto je v hospodářském myšlení definice židle účelová a definice vody v chemii kausální. Proto je správné sice, praví-li dr. Franke, že definice hospodářského zjevu je zároveň methodickým východiskem pro jeho poznávání, jenže pak tato definice není libovolná. (K definici dra Franke se vrátím.) Ale jak se s tím srovnává, praví-li současně dr. Franke, že poznávacím východiskem je výhradně hospodářský jev, že se empirická methoda nutně a přirozeně vyvozuje ze svého objektu a že logické východisko se kryje s empirickou skutečností objektu. Jak může býti poznávacím východiskem hospodářský jev, když bez poznávacího východiska nelze hospodářského zjevu viděti? Dr. Franke sám přiznal v prvním odstavci, že hospodářský zjev je potud jednotný, pokud všechny hospodářské zjevy lze pozorovati a pochopiti s jediného hlediska (I. 1.). Hledisko tedy patrně rozhodne o tom, patří-li ta která skutečnost do jednotného zjevu. Jestliže však hospodářský zjev určuje hledisko, pak je zde očividně rozpor. Kdo praví, třeba v různých variantách, že poznávacím hlediskem je empirický hospodářský zjev sám, je ve vědeckých fundamentech na omylu. Co je to empirický hospodářský zjev? Empirický, to přece je člověkem pozorovaný jako hospodářský zjev. Hospodářský zjev přece nevidím jen fysickými očima a smysly, poněvadž bych viděl na př. předmět určitého tvaru, hmoty atd. a neviděl bych židle. Aby vznikl empirický hospodářský zjev, musím právě již hledisko míti. Výrok „logické východisko kryje se s empirickou skutečností“ je vědecky vůbec nesrozumitelný. Dr. Franke si patrně představuje, že je zde hospodářský zjev, hotový, přichystaný, sám o sobě objektivně vymezený, před pozorovacím hlediskem a bez něho, a nyní že musí člověk odkoukati, co na něm vidí, a má pozorovací hledisko. Kdyby tomu tak bylo, pak bychom poznávacího hlediska vůbec nepotřebovali. Ale to právě je největší omyl. (Avšak dr. Franke sám jednotnost zjevu posuzuje podle jednotnosti hlediska.) Slyšme, co dr. Franke praví o vědách přírodních. „Jestliže na př. objektem přírodní vědy je jsoucno o sobě, věci bez vztahu k subjektu, je tím určena již také methoda, jak přírodní jevy poznávati a

chápati.“ (I. 10.) Co pak je jsoucno nějaký objekt daný před pozorovacím hlediskem? Jsoucno je forma myšlení naznačující, že přírodní vědy se dívají na vše jako na prostě existentní, jsoucí a tudíž jako na následky a příčiny. Vše, co tímto způsobem pozorování lze viděti, je předmět vědy přírodní, je jsoucno. Ne z předmětu plyne zde poznávací hledisko, nýbrž z poznávacího hlediska objekt. Myslí-li dr. Franke, že přírodní vědy pozorují a chápou jsoucno bez vztahu k člověku, mýlí se. Bez tohoto vztahu není pozorování a pochopení, není jsoucna, není kauzality, není vědy, není vědy přírodní. Praví-li dr. Franke (I. 8.), že teorie se nesmí řídit kantovským, že rozum předpisuje přírodě své zákony, ale že teorie musí odpovídati empirickému faktu, tedy tím ještě Kanta nepovalil. Kant nepředpisuje přírodě zákonů, ale ukazuje formy myšlení, v nichž k pochopení přírodních zákonů dospíváme. V přírodě není příčin a následků, poněvadž jsou formami lidského myšlení. Ovšem vztah člověka k vnějšmu světu, který člověk chápe přírodovědecky, je jiný nežli hospodářského člověka. V prvním případě je lidský intelekt subjektem poznávání, odpoutaným od citění a chtění (vůli poznávací vyjímaje), který jen poznává, v druhém případě je to intelekt, který současně cítí a chce.

b) Definice hospodářských zjevů.

Podívejme se nyní na definici dr. Franke, jak určuje hospodářský objekt, a uvidíme, plyne-li hledisko z objektu anebo objekt z hlediska. Hospodářskými jsou „pouze a výhradně ony jevy, při nichž se jedná o ukojení lidských potřeb a tužeb pomocí vnějších předmětů (statků), pokud tyto jako prostředky k ukojení potřeb jsou dosažitelný určitou námahou (prací) nebo obětí (penězi).“ (I. odst. 2.) „Hospodářská činnost je založena jako taková na vztahu subjektu citícího potřeby k věcem, ku prostředkům to ukojení potřeb; poznávací hledisko i objekt jsou tu určeny reálně a empiricky (nikoliv formálně a fiktivně).“ (Odst. 10.)

Jaký je tento vztah člověka citícího potřeby k věcem? Nutno si především uvědomiti, co je subjektem tohoto vztahu, že to totiž není hmotný člověk, nýbrž intelekt cí-

tící a volní, poněvadž člověk i své údy hodnotí, používá jich jako nástrojů, uvědomuje si bolestně jich ztrátu neb poruchu, podstupuje oběti k jich ochraně, zachování i náhradě atd. Údy jsou tomuto subjektu hospodářského myšlení zrovna tak vnějším světem jako předměty mimo lidské tělo. Stejně i jiní lidé, jichž služeb potřebuje. Jde tedy o poměr lidského intelektu cítícího a volního k vnějšimu světu, nikoliv o poměr zoologického člověka k vnějšimu světu. Tento intelekt tedy se dívá na vnější svět, vidí ho milým nebo nemilým, odpuzuje ho nebo přitahuje. Chce ho nebo nechce, to jest objekty a jich změny. Mínil snad dr. Franke jiný vztah mezi člověkem a statky v hospodářském smyslu?*) Nikoli, soudím-li tak podle jeho definice. Vztah mezi člověkem a věcmi (vnějším světem) je dán potřebami, i podle definice dra Franke. Ale potřeba není ničím jiným, nežli chtěním objektu (statku) nebo děje jako prostředku, tedy k nějakému účelu. Tak musím definovati, uvědomuji-li si, že je subjektem potřeby intelekt cítící a volní. Vnější objekty pozorované jako chtěné se mu jeví statky, chtěné jsou k určitému účelu, proto užitečné atd. Anebo se lze dívat na potřeby přírodovědecky jako na pocity k vnějším věcem kauzálně (ať již biologicky nebo sociálně) vysvětlitelné pocity, které přestávají označovati vnější předměty potřeb jako prostředky, jako jím není železo pro magnet anebo voda pro hydroskopické hmoty. Nemohlo by se říci, že magnet potřebuje železo? Ale ano, jen třeba myšlenkově personifikovati magnet jako bytost, která chce železo jako prostředek k něčemu jinému (účelu), který také chce. Zkrátka je třeba přetvořiti „magnetické jsoucno“ v „magnetické účelno“. Kořen zmatku u dr. Franke je v tom, že definuje hospodářský zjev potřebami, ale potřebu si představuje přírodovědecky jako pud nebo pocit. Potřeba logicky jest v „jsoucnu“ nepředstavitelná, poněvadž předpokládá zcela jiný způsob myšlení, v němž si představují zjevy nikoli jako prostě existentní, nýbrž jako chtěné, jako prostředky a účely. Nepředstavují-li si takto zjevů, není ani potřeb ani statků. V přírodě není statků, ledaže si představují objekty jako někým chtěné. Jestliže tedy někdo de-

*) To není ovšem vztah jediný. Lze na př. mluvit o působení vnějšího světa na zoologického člověka. Tento vztah k člověku je eminentním předmětem přírodní vědy, poněvadž člověk je „jsoucno“.

finuje hospodářský zjev potřebami, definoval ho nikoli jako „jsoucno“, nýbrž jako účelno, to jest jako něco chtěného, a pak si musí uvědomiti toho důsledky, poněvadž při tomto hledisku mizí kausalita a objevuje se finalita, zjev přestává býti přírodovědeckým. V přírodě není prostředků a účelů, jen se stanoviska bytosti chtějící něco se jeví fakta takto.

c) Frankeova složitost zjevů jest růzností.

Dr. Franke se domnívá, že, když určité zjevy ohraničil potřebami (ovšem též statky a oběti, ale to je vymezení kvantitní, nikoli kvalitní, jež by měnilo hledisko, ostatně vymezení nesprávné, poněvadž člověk hospodáří též statky nenahraditelnými), že je vymezil jaksi reálně, jako výseč vnějšího světa, a že nyní různé pohledy na tuto reálnou, jednou provždy vymezenou výseč tvoří pouze složitost, nikoli různost zjevu. Uvádí zvláště přírodně-technickou, právní a sociální (vedle subjektivní) stránku hospodářského zjevu. Hospodářský zjev nutno pozorovati a pochopiti v jeho složité plnosti. (I. 6.) To je ale zrovna tak, jako by někdo vymezil přírodovědecky pšenici a řekl pak, že ovšem pšenice má též svou stránku hospodářskou, právní a sociální, že třeba zjev pšenice v přírodní vědě pozorovati a pochopiti v jeho složité plnosti, takže by se při přírodovědeckých výkladech doplňovaly normy o clu na pšenici, její význam pro výživu, tvoření cen atd. Je to navlas totéž, jako když ekonom chce přírodně-technickou stránku považovati za zjev hospodářský, lépe za jeho stránku, jejíž pozorování a pochopení náleží do hospodářské vědy. Dr. Franke je tu tedy v rozporu. Přírodně-technická stránka nedá se viděti s hlediska, ze kterého definoval hospodářský zjev. Nemůže tedy býti stránkou hospodářského zjevu, nýbrž jest přírodně-technickým zjevem, s nímž v hospodářském myšlení musím počítati jako s „daným“, což mi dr. Franke vytýká. (I. 7.)

Dr. Franke správně prohlašuje za jednotný zjev to, co lze s určitého hlediska viděti, ale pak si myslí, že tento zjev je fakt, který reálně vytyčil, a co na tomto faktu je s jakéhokoli hlediska viděti, že je stále hospodářským zjevem. Proto upadá do omylu, že přírodně-technické zjevy jsou hospodářské zjevy, tudíž patrně předmětem hospodářské vědy.

Přihlédněme nyní k sociální stránce hospodářského zjevu podle dr. Franke. Hospodářský zjev má svou stránku sociální, poněvadž potřeby se mění podle sociálních vlivů, poněvadž technika upravující statky je součástí sociálního vývoje, poměr člověka ke statkům je měněn sociálními silami, právními normami a jiným sociálním působením. (I. 5., 6.) To všechno je správné, pokud se tvrdí vliv těchto sociálních vlivů na člověka, potřeby, statky atd., ale patří proto sociologie, věda o kultuře a právní věda do vědy hospodářské? Jsou-li součástí hospodářského zjevu, patří tam. S vlivy sociálními se to má zrovna tak jako s vlivy přírodními. Protože přírodní vlivy určují hlavní podstatu našich potřeb a statků, nejsou proto ještě hospodářským zjevem a obsahem hospodářské teorie. Takovým způsobem by se rozplynula hospodářská teorie jako moře bez břehů. Ale co hlavního, nemůže jednotná teorie mít více hledisk poznávacích, jak ostatně hned nato uznává dr. Franke sám. Jeví-li se týž fakt přírodním, hospodářským, náboženským, mravním, právním, sociálním, jako jsme příkladem uvedli na faktu almužny, jeví se tak týž fakt s různých hledisk, pak ale je sice týmž faktem pro poznání nikoli složitým, nýbrž různým zjevem podle různých hledisk.

Ostatně dr. Franke přehlíží, že vedle hospodářské teorie stavím hospodářskou historii, vědu kausální a popisnou, jejíž věcí je, aby pro zjevy teoreticky vymezené a vysvětlené dodala svými methodami popis, zjišťovala stav, vývoj (statistiku), hledala činitele tohoto vývoje a jich souvislosti (vlivy přírodní, technické, organizační ať právní či sociální atd.). Ale tato historie není teorie, nemůže ji nahraditi, jako statistika cenová všech věků a národů a všechen popis vlivů přírodních a sociálních nevyloží, proč je maso pětkrát tak drahé jako mouka. Tím spíše překvapuje, že si dr. Franke právě teorie hospodářské v pravém slova smyslu nedovede představití omezené na zjevy téhož hlediska, čemuž zde říká izolující abstrakce. Leč tu jsem už u kritiky dr. Franke, které podrobuje moje noetické východisko hospodářské.

Z toho všeho je patrné, že dr. Franke zaměňuje různost zjevů se složitostí zjevu a jednotnost zjevu s jednotností reálného faktu, přezírá rozdíl mezi myšlenkovým objektem (zjevem, pojmem, ideou) a reálním objektem (faktem), správně sice prohlašuje za jednotný zjev,

co lze s jednotného hlediska viděti, ale pak to, co vidí s jednotného hlediska (potřeb), pojímá reálně, myslí, že tím reálně vymezil fakt a, co na něm lze pozorovati už s jiných hledisk (různé stránky), považuje za jednotný zjev, jako by jednotnost byla dána reálným faktem a už ne hlediskem. Hledisko pozorovací mu vyplývá z reálného faktu, což je protimyslné, anebo z definice, která přece z hlediska plyne anebo ho formuluje, z definice neplyne hledisko, nýbrž se vyčte, definice není libovolná, nýbrž vedena hlediskem. Je tedy dr. Franke o noetických elementech v omylu.

III. Co vytýká dr. Franke mému poznávacímu hledisku.

Soustavně lze výtky dr. Frankeho reprodukovati především přehledně takto (I. odst. 8.—11.):

a) Mám dvojí poznávací hledisko (subjektivní a objektivní); takový poznávací dualismus „vraždí“ možnost a logickou úspěšnost teorie. (I. 8.)

b) Oboje poznávací hlediska nejsou stejnorodá, poněvadž jedním prý je „subjektivní jsoucno“ a druhým něco „co býti má“ (ideál, postulát). (I. 8.)

c) Postulát nemůže býti poznávacím hlediskem, poněvadž o něm jest možno se příti s hlediska praktického, nikoli teoretického. (I. 9.)

d) Empirická čistá teorie nesnese prý logického (poznávacího) formalismu, který je metafysicky založen a domnívá se nesprávně, že věci možno pravdivě pochopiti myšlenkovými konstrukcemi. Logické (poznávací) východisko kryje se prý s empirickou skutečností objektu. (I. 9.)

ad a) Poznávací dualismus.

Dr. Franke má pravdu, že jednotná teorie nesnese dvou poznávacích hledisk; jenže jednak toto dříve úplně přehlížel, když různost zjevů prohlašoval za složitost zjevu a pak mi neříká nic nového. Na str. 590 mého „Národního hospodářství“ se může dočísti: „Nemůže míti táž teorie dvě různá poznávací ohniska, poněvadž to vylučuje jednotnost způsobu pozorování a jednotnost soustavy vědeckých poznatků.“ Proto též na svých dvou poznávacích ohniscích buduji nikoli jednu, nýbrž teorie dvě. Subjektivistickým hlediskem poznávám péči lidí o sebe

podle principu minima strasti a péči o lidi jako objekt státem a právním řádem poznávám s objektivního hlediska ideálu člověka a národa. Pravím pak na str. 501, že každá tato péče vyžaduje své teorie.

Jiná jest otázka, není-li možno obojí péči poznávati s jednoho společného hlediska, takže by nebylo třeba dvou teorií. To sice dr. Franke stále tvrdí a opakuje, ale nedokazuje. Musil by toto hledisko formulovati a dokázati, jak se s něho obojí dá jednotně vyložití a pochopiti. Toho neučinil. Práví-li, že poznávací východisko se kryje s empirickou skutečností objektu, pak je to při nejmenším tautologie, ne-li něco jiného. Co je to empirická skutečnost, přece nic jiného, nežli empirie skutečnosti, tedy skutečnost, jak se mně empiricky jeví. Ale empirie není bez poznávacího hlediska. Může býti empirie užitečnosti, díval-li bych se na věci očima přírodovědce? Očividně nikoli. Abych tedy dospěl k empirické užitečnosti, musím míti poznávací hledisko, nemůže tedy toto hledisko plynouti z nějaké předem snad empirické skutečnosti, již není. Pokud tento noetický fundament není pochopen, není žádná diskuse možná.

Podívejme se, plyne-li toto jednotné hledisko z definice dr. Franke hospodářských zjevů. Jsou to ony, při nichž se jedná o ukojení lidských potřeb pomocí vnějších prostředků (statků), pokud tyto statky jako prostředky k ukojení potřeb jsou dosažitelný určitou námahou (prací) nebo obětí (penězi). (I. 2.) Dále (odst. 2.) se potřeby nedefinují, nýbrž vykládá se jejich vznik přírodovědecký a sociálně (kausálně). Prosím za prominutí, ale tohle není vůbec žádné poznávací hledisko. Především pro svou naprostou neurčitost a nejasnost. Co je to zjev, „při němž se jedná“ o ukojení lidských potřeb atd. Kdo, jak, co jedná nebo se jedná? Je jednáním onen hospodářský děj anebo jednání o úkoji či co? Jsou hospodářské děje pojímány jako prostě jsoucí a kausální (čemuž nasvědčuje jednak odstavec třetí vykládající vznik potřeb), anebo účelové, čemuž nasvědčuje, že se statky definují jako prostředky? Stejná nejasnost je patrna z další formulace poznávacího hlediska hospodářského (odst. 10.). „Hospodářská činnost je založena jako taková na vztahu subjektu, cítícího potřeby, k věcem, ku prostředkům to ukojení potřeb; poznávací hledisko i objekt jsou tu určeny reálně a empiricky (nikoliv formálně a fiktivně),

a při tom jednotně, nikoli dualisticky.“ Dr. Franke si myslí, že tím ohraničil ve vnějším světě určité objekty a děje („reálně“), a všechno, co je na nich viděti s jakéhokoli hlediska (přírodovědeckého, sociálního atd.), že je hospodářským zjevem a tudíž patrně předmětem hospodářské vědy. To je omyl na dvě strany. Poznávací hledisko nic nevymezuje „reálně“, netvoří výseči z vnějšího světa, tvoří jen myšlenkový objekt. Co na reálném objektu lze viděti s více hledisk, není jednotným zjevem. Objektem vědy nejsou přece reálné vnější objekty, nýbrž myšlenkové objekty. Voda zajímá právě tak chemika jako ekonoma, ale je pro každého něčím jiným, chemik ji definuje vznikem (splýnutím dvou plynů), tedy kausálně, vidí v ní kausální zjev, ekonom prostředek k účelu. Myšlenkový objekt „voda“ je pro chemii a ekonomii úplně různý, reálný objekt je jeden a týž. Ale to jsou dnes už noetické samozřejmosti.

Co znamená, praví-li dr. Franke, že poznávací hledisko i objekt jsou určeny empiricky? Vyložil jsem už protimyslnost tvrzení, že poznávací hledisko je určeno empirickým objektem. Jak může býti objekt určen empiricky, není-li empirie bez poznávacího hlediska? Dr. Franke tu snad myslí, že k poznání hospodářského objektu není třeba žádné myšlenkové konstrukce, nýbrž přímé empirie, jako prý v přírodních vědách; empiricky má patrně znamenati jako přírodovědecky. Ale i tu je omyl a zmatek. Omyl potud, že ani přírodovědeckého poznatku není bez myšlenkové konstrukce. I nejjednodušší poznatek, jako že růže je červená, ji přepokládá, i když v denní zběhlosti si toho neuvědomujeme. Předpokládá, že si představujeme vše jako existentní a jako následek příčin a v rámci této konstrukce svůj vnitřní vněm promítáme na venek do domnělé příčiny, jíž přiřítáme vněm jako vlastnost. Další analýsa ukazuje, že tento zdánlivě samozřejmý poznatek není správný, že růže není červená, nýbrž že má pro absorpci a odraz světelných paprsků určitou schopnost, že se nám při bílém světle červenou zdá. Následek a příčina jsou též myšlenkovou konstrukcí, poněvadž v přírodě samotné jich není. Není-li atomová nebo elektronová teorie myšlenkovou konstrukcí? Není-li princip relativity, kterým určité astronomické zjevy vykládá Einstein lépe nežli Newton, myšlenkovou konstrukcí? Empirická metoda prý se odvozuje přirozeně a nutně ze svého objektu. Jen pro toho, komu je růže červená a basta,

jemuž tedy poznatek vzniká z objektu a nikoli spolupůsobením subjektu a objektu.

Zmatek pak je v tom, že dr. Franke vztah subjektu cítícího potřeby k věcem, prostředkům to ukojení potřeb, chce pojímati přírodovědecky a kausálně, avšak užívá pojmů, jichž v myšlení přírodovědeckém nabýti nelze, a dále zůstává záhadou, čím je tento vztah dán. Buď je tento vztah vztahem magnetu a železa, a pak tu není potřeb a prostředků, anebo jsou tu potřeby a prostředky, a pak se dívám na celý hospodářský proces nikoli jako na prostě jsoucí, nýbrž jako na chtěný, neboť jen tak dospívám k prostředku a účelu, k užitečnosti a potřebě. Statek je prostředkem k účelu, je proto užitečný. Potřebovati je chtíti něco k nějakému účelu. Poznávací východisko dr. Franke není tedy pražádným nalezením jednotného poznávacího hlediska hospodářských zjevů, nýbrž je definováno způsobem neurčitým (vztahu) a neujasněným noeticky (přírodovědecké pojmání potřeby a prostředků).

Vejděme konečně na příklad volený dr. Frankem: „A dokonce již není jevů, jež by možno bylo chápati v hospodářské teorii dvojím způsobem, na př. peníze jednou subjektivisticky a po druhé objektivisticky. Peníze jsou jednotné, ale složité povahy, a sice hospodářské povahy (odst. 8).“ Škoda, že dr. Franke opomenul při této příležitosti definovati peníze. Jsou-li peníze jednotným hospodářským zjevem (třeba složitým), musí se jeviti vždy tímž objektem. Je tomu tak? Hospodářícímu člověku jsou statkem jako každý jiný, želi jich ztráty jako každého jiného statku, pracuje, aby jich dosáhl, hospodaří s nimi jako s jinými statky ze zásoby. Ba ani to nemusí býti reálný peníz, o který subjektu jde, poněvadž mnoho platů se provede bez reálných platidel. Se stanoviska státu a celého národního hospodářství mizí statkovost, kterou viděli subjekty v jednotlivém penízi nebo jeho násobku, z oběživa jako celku se stává organizační prostředek k usnadnění směny (ne už k úkoji potřeb, jež subjekt cítí) a ztráta oběživa (papírového) za 8 miliard není pro národní hospodářství ztráta statků za 8 miliard, nýbrž škodou, jež by plynula z poruch ve směňování jako při úplně znehodnocené měně, a pro stát škoda z nákladu na nový tisk. To si jen prof. Macek přes všechno vysvětlení stále myslí, že spálení státovek při dávce

z majetku znamená i národní ztrátu, jako by se za 6 miliard hodilo zlata do moře. Právě tento příklad ukazuje nejlépe dvojí podstatu peněz, s hlediska subjektivního a objektivního (státního, celohospodářského). Organizace oběživa nevyhovovala, poněvadž oběživo nebylo závislé na administrativním ústředí, jsouc ve formě státovek pevně vtěsnáno do oběhu. Nebylo pružné. Bylo třeba snížit toto oběživo, aby se doplněk vrátil do oběhu cestou cedulového ústředí, byl na něm závislý a pružný. To bylo hledisko státní. Ale jak snížit oběživo, když jednotlivá státovka je pro hospodářské subjekty statkem. Snížit oběživo u držitelů by bylo nahodilé jich zatížení. Musila tedy býti uložena občanstvu jednorázová platební povinnost, proto podle majetku. Tím se oběživo zmenšilo a subjektivní břemeno bylo rozděleno spravedlivěji. A teď si znovu přečtěte, co praví dr. Franke o penězích. Peníze jsou jednotné. Co je na nich jednotného? Jich reálná substance (papír), ale jednotnost reálné substance nezakládá ještě jednotnosti zjevu. Vždyť také dr. Franke napřed (I. odst. 1.) sám ji navazuje na jednotnost hlediska. Tolik ad a).

ad b): Domnělá nestejnorodost mých poznávacích hledisk.

O tom píše dr. Franke toto:

„Dokonce však již nemožno uplatňovati pro teorii za východisko jednou princip subjektivního jsoucna (na př. „lidé jednají nutně podle principu minima strasti“) a pro objektivní teorii hospodářskou (která v tomto případě znamenati má vědu, t. j. teorii o národním hospodářství proti teorii o hospodaření jednotlivců podle principu objektivistického) nacházeti východisko v principu toho, co objektivně má býti, to jest v ideálu.“ (I. odst. 8.)

Tu nemohu ušetřiti dr. Franke výtky, že se dopustil velmi těžké chyby. K porozumění této chyby nezbývá mně než podat nejstručnější popis mých poznávacích hledisk.

Pravím, že v přírovnědeckém myšlení nelze hospodářských zjevů (pojmu) „viděti“ a pochopiti. Základní myšlenkové prvky v hospodářském myšlení jsou užitek — škoda, statek, potřeba, výnos, náklad atd. K těmto pojmům nelze dospěti, dívám-li se na všechno jako na prostě existentní. V přírodě není užitečnosti ani škodlivosti o sobě. Teprve když se dívám na fakta jako na chtěná (či nechtěná) někým, rázem se mi objeví užitečnými nebo škodlivými, Musím se tedy dívati na zjev jako

na chtěný, na rozdíl od vědy přírodní, která se dívá naň jako na prostě jsoucí. Pochopení je odpověď na otázku proč. Odpověď je jiná, ptám-li se: Proč jest to, co jest (odpověď jest příčina, která předcházela a zjev vyvolala), anebo ptám-li se: Proč jest chtěno to, co jest chtěno (odpověď je účel, tedy něco jiného, též chtěného). Nejen poznávání, i pochopení hospodářských zjevů je jiné nežli v přírodní vědě. Nikoli chtění jako psychologický (přírodní) fakt je tu zjevem (předmětem pozorování a pochopení), nýbrž chtěné objekty a děje (vnější). „Chtěný“ je poznávací forma. Ptám-li se nyní, kým chtěné objekty a děje pozoruje hospodářská věda, dospívám k závěru, že chtěné hospodářskými subjekty anebo centrální vůlí ovládající národní hospodářství (stát). Celé hospodaření rozkládá se mně v péči subjektu o sebe (a svou rodinu atd.) a v péči státu o hospodářský (národní, sociální) celek. Abych to řekl obrazně, hospodářství se mně rozpadá v samé malé kužely, v jichž vrcholu je subjekt a v jehož obsahu jsou všechny jeho prostředky a účely, a v jeden veliký kužel, objímající všechny ony malé, v jehož vrcholu je stát a v jehož obsahu jsou všechny jeho prostředky a účely. V obou případech chápu všechny zjevy jako chtěné, jenže chtěné v prvním případě subjekty a v druhém případě státem. V této péči (v těchto kuželech) je všechno zařaděno při pochopení na účely a prostředky. Orání je prostředkem, obilí účelem, obilí prostředkem, mouka účelem, mouka prostředkem, chléb účelem atd. Obmezení pracovní doby (v péči státní) prostředkem, zdraví lidu účelem atd. Nazírání je navlas stejné, subjekty „chtěného“ jsou různé.

Abych nyní pochopil, proč člověk nebo stát chce více x nežli y, ježto se mu jeví x užitečnějším nežli y, musím mít vyšší účel, se kterého je toto hodnocení užitku nebo škody možné. Běží o hodnocení účelů, což je možné jen vyšším účelem. Čím se rozhodne, kolik věnuje subjekt ze svého důchodu na stravu, oděv, zábavu atd. a jak stát rozděluje své příjmy obmezené únosností obyvatelstva na školství, sociální péči atd.? O tom rozhodne nejvyšší účel, který sleduje člověk při péči o sebe a stát při péči o národ. Který to nejvyšší účel? U člověka je to osobní štěstí, spokojenost, bezestrastnost, tedy ideál subjektivní, u státu je to ideál národa zdravého, rozumného a vzdělaného (ideál objektivní, poněvadž obsahově sdělitelný a kýmkoli použitelný, čehož u subjektivního ideálu není).

Tedy hledisko pozorovací je v obou případech noeticky úplně stejné. Různý je subjekt chtěného, jak to odpovídá péči jednotlivce a státu, a různý je nejvyšší účel, k němuž dospíváme, tážíce se proč.

A nyní si znovu přečteme, co o tom napsal dr. Franke. Jednou prý mně je východiskem subjektivní jsoucno (lidé jednají podle principu minima strastí) a po druhé ideál objektivní, co býti má. Na to odpovídám:

1. Pravím-li, že člověk jedná podle minima strastí, není vůbec východiskem subjektivní jsoucno, poněvadž pozorovaným zjevem není psychologické cítění, nýbrž vnější předměty a děje subjektu, pozorované pod zorným úhlem principu minima strasti, tedy chtěné jako prostředky ke konečnému účelu (ideálu), jímž je princip minima strasti.

2. Pozorovaným zjevem není ideál (to, co býti má), nýbrž jednání státu (jeho péče) zrovna tak jako jednotlivce. Úkolem hospodářské teorie (objektivní) není nalézt, co býti má (ne ve smyslu normativním, nýbrž praktickém), což by bylo politikou (ale to je dokonale jasně vyloženo v mých Základech). Úkolem jejím je pochopiti jednání státu a pochopiti ho nelze jinak, nežli že si představujeme, že jedná za jakýmsi ideálem. Ne tvoření, ale poznání tohoto ideálu z konkrétních státních rozhodnutí je tu úkolem.

3. Kdybych se však i vmyslí v mylné stanovisko dr. Franke, pak bych musil říci, že, je-li východiskem u jednotlivce, že jedná podle určitého principu, pak je stejným východiskem, že stát jedná podle určitého jiného principu. Nazývá-li dr. Franke tvrzení, že subjekt jedná podle principu minima strasti, arci nesprávně, subjektivním jsoucnem, pak jednání státu by bylo objektivním jsoucnem, ale stejným jsoucnem (ovšem jen ve smyslu myšlení dr. Franke) a není zde pražádného rozporu v poznávacích hlediscích, jak myslí dr. Franke.

ad c). Postulát nemůže prý býti poznávacím hlediskem.

O tom praví dr. Franke:

„I o nejabstraktnějším předpokladu možno vědecky diskutovati a odkrývati jeho cizost vůči skutečnému životu. Vyjde-li však teoretik z axiomu (postulátu), přestává možnost teoretické diskuse, protože axiom a postulát patří zcela jinam.

O postulátu možno se přiti s hlediska praktického, na př. etického, ale nikoliv teoretického (logického).“ (I. odst. 9.)

„Pak taková teorie o národním hospodářství není vůbec teorií, nýbrž politikou a její východisko není vůbec principem logickým (poznávacím), nýbrž subjektivně platným ideálem autorovým.“ (I. odst. 8.)

Prosím dr. Franke, aby si znovu laskavě přečetl kapitoly o vědách teoretických a praktických v mých „Základech“ (str. 31 a n.). Pomímám některé, řekněme nepřesnosti u dr. Franke, který zde přiřazuje axiom a postulát, stanovisko praktické a etické (jako druh praktického), teorii a logiku. Praktická věda sama něco chce, pře se o „účelno“, hledá k němu prostředky, teorie nic nechce, jen poznává, a to jak jsoucno, tak účelno (to, co se subjektu neb státu účelným jeví), nehledá k němu prostředků, nýbrž poznává prostředky, jež subjekt nebo stát účelnými shledává.

Postulát je vše, co si představuji jako chtěné, každý chtěný obsah. Poznává-li věda, jak člověk hospodaří, poznává a pochopuje jednání a objekty člověkem chtěné, musí si je takto představit, neboť jinak nedojde k pojmu užitečnosti, statku atd. Zabývá se postuláty hospodařících lidí, poznává, že postulát je předmětem, nikoli obsahem teorie. Praktická věda naopak postulát tvoří, dává návody, sama chce, postulát jest jejím obsahem. Přes veškeré výklady o tom stále dr. Franke to zaměňuje.

Pozoruhodný je i další výrok dr. Franke:

„Položí-li se za východisko ideál, národní blaho atd., jsou pozorovány hospodářské jevy nikoliv ve své teoretické kausalitě, ale jsou podrobeny hodnocení s hlediska praktické finality. Proto vznikají potom „národní hospodářství“ liberalistická, merkantilistická, socialistická, solidaristická, etická, katolicky nebo protestantsky náboženská a p.“ (I. odst. 11.).

Stále se tu zaměňuje funkce vědy a funkce státu. Kdo tu hodnotí podle hlediska praktické finality (ideálem národa)? Věda? Přece stát a praxe. Jen praktická věda by činila totéž, dávajíc návody, tvoříc ideál a hledajíc k němu prostředky. Teoretická věda však sama nehodnotí, v daném případě poznává péči státu o národ, chápe ji soustavně jako činnost za určitým ideálem, jako prostředek k němu atd. Jak tedy lze postavit proti teoretické kausalitě činnost státu? Při tom se dále dr. Franke do-

pouští ještě té chyby, že myslí, že teorie a teoretická kausalita je jedno, čili, že teorie každá musí býti kausální, kdežto takovou je jen přírodovědecká teorie. Zde je tedy opět patrné, že myslí v hospodářství jen přírodovědecky a jinak nežli kausální si teorii nedovede představit. Právní teorie je tedy také kausální? Jakou by byla, není-li podle dr. Franke jiné. Teorie hospodářská je právě jiná, nepochopuje (na rozdíl od hospodářské historie) svých zjevů kausálně, nýbrž finálně. Vidí-li člověk kopat, neptá se, jaké hnutí citové působilo na nervy a svaly atd., nýbrž se ptá, čeho ten člověk chce kopáním dosáhnouti. Že je věda finální, neznamená, že sama něco chce a sama hodnotí, pozoruje a chápe chtění a hodnocení lidí a státu. Pozorujíc a chápajíc péči státu o národ, může ji klasifikovati podle ideálu, který je z této péče zřejmý, a podle method této péče na hospodářství socialistické, liberalistické, merkantilistické atd. Chyba dr. Franke je zde ta, že si myslí, že finalita nemůže býti principem pozorovacím, nýbrž jen principem praktického jednání. I v tom se mýlí.

Co uvádí dr. Franke závěrem ve svém prvním článku o uskutečnění národního ideálu, je politický exkurs, který nemá s vědou nic společného, a pomíjím ho.

ad d) *Poznávací formalismus.*

O tom je těžká diskuse s někým, kdo si myslí, že se „poznávací východisko kryje s empirickou skutečností“. Avšak tuto otázku jsem už rozebral dostatečně.

IV. Závěr. Argument politický. Hedonismus.

V závěru své celkové polemiky praví dr. Franke toto: „Politická síla agrární strany, dnešní občanská mezinárodní koalice a — last not least — politický vliv odborníka ministra financí — to jsou daleko význačnější a skutečnější hospodářské kategorie než subjektivní princip minima strasti. Při čemž ani na okamžik nepochybuji, že koalice se řídí objektivním kolektivním principem slasti a socialistická oposice zakouší na sobě životnost principu strasti svrchovanou měrou.“ (IV. posl. odst.)

Vědění o principu slasti, jež zažívá koalice, a o principu strasti, jež zažívá oposice, má dr. Franke patrně z „empirického jsoucna“ přítomného či minulého. S mého hlediska ovšem nevidím politiků ani koalice ani oposice, kteří se řídí principem minima strasti, nýbrž jen takové, kteří jsou ovládáni ideálem

národa a společnosti. Takoví politikové, kteří se řídí principem minima strasti a maxima slasti, přestávají podle mé teorie býti politiky (to jest mluvčími státu) a obstarávají péči o národ a jsou prostými hospodářskými subjekty, pečujícími o sebe. Ale doufám, že to není důvod proti mé „nemožné, protože protiživotní (teoreticky i prakticky) ‚vědě‘.“ (posl. věta, V. na konci).

Doplniti třeba, že výrok dr. Franke o objektivním kolektivním principu slasti, které zažívá koalice, je asi jen žertem, poněvadž subjektivní postulát tento nemůže býti ani kolektivním ani objektivním.

A teď ještě něco o pravdě: Poslední slova posledního článku dr. Franke jsou tato:

„Politický hedonism je skutečný, teoretický hedonism je originálně a svůdně podán v teorii pana prof. Engliše, ale je, budiž mně tato poslední neskromnost prominuta, nepravdivý, protože odporuje na každém kroku skutečnému hospodářskému životu. Vědecká pravda nemůže a nesmí býti v konfliktu s živou realitou.“ (V. na konci.)

Odpovídám toto:

1. Poslanec dr. Franke stojí na stanovisku politického hedonismu, který považuje za skutečný. Poněvadž podle něho poznávací hledisko se kryje s empirickou skutečností, tedy je tento hedonismus též poznávacím hlediskem. Předtím právě mluvil o slastech většiny a strastech menšiny. Míni tedy patrně hedonismus subjektivistický. Možná, že má dr. Franke pravdu v tom, jak vznikají zákony atd. Avšak pochopovati zákony tím, že ta která strana nebo jednotliví poslanci při jich projednávání sledovali svůj princip osobního zájmu, nelze. Stále třeba viděti v zákonech prostředek k národnímu ideálu. Proto při výkladu péče státu o národ nestojím na stanovisku subjektivního hedonismu, nýbrž na stanovisku objektivního ideálu národa a společnosti. Při tom zjevně nemyslí dr. Franke na hedonismus jednotlivého občana, který pečuje o sebe, poněvadž mluví o politickém hedonismu.

2. Dr. Franke staví proti politickému hedonismu můj teoretický hedonismus. To je protiklad nesprávný. Hedonismus (péči o sebe, sledování subjektivního štěstí, spokojenosti, beze-strastnosti) připouštím jen u jednotlivého hospodářského subjektu, nikdy v politice, v péči o národ a společnost. Tento hedonismus je podle dr. Franke nepravdivý, zato je politický

hedonismus skutečný. Není tedy pravda, že jednotlivec sleduje své subjektivní štěstí, ale pravda je, že politik, který opatřuje zájem národa, tak činí. To je přesný výklad slov dr. Franke. Doufám, že to nemíní doslovně.

3. Moje teorie je prý nepravdivá, poněvadž odporuje skutečnému hospodářskému životu. V čem spočívá můj teoretický hedonismus? V tom, že pravím, že každý člověk se řídí principem minima strasti. Odporuje to hospodářskému životu? Nejen že neodporuje, ale je to samozřejmost nevyvratitelná. Je-li slast podle mé definice to, co člověk chce, a strast to, co nechce, a je-li jednání chtěný a účelový výkon, pak říci, že se člověk neřídí principem minima strasti, je tolik jako říci, že člověk jednání svého nechce. (V péči o stát nestojím vůbec na stanovisku hedonistickém, nýbrž na stanovisku objektivního ideálu člověka a národa.)

Karel Engliš.

Národní pojištění ve Švédsku.

V debatách o sociálním pojištění u nás byla několikrát uvedena jako příklad úprava starobního a invalidního pojištění ve Švédsku. Na rozdíl od většiny států, kde byl okruh osob, pojištění podléhajících, omezen na zaměstnance buď vůbec nebo jen určitých kategorií, bylo zavedeno ve Švédsku pojištění (ovšem se značným příspěvkem státním) pro veškeré obyvatelstvo. Podle tohoto nejširšího okruhu osob nazývá se švédské pojištění pojištěním národním; švédský zákon sám nazývá jej „všeobecným pojištěním pensijním“. Jak již z tohoto názvu jest zřejmo, jedná se o pojištění pro případ invalidity a stáří, k němuž se připojuje pojištění sirotčí. Pojištění nemocenské je ve Švédsku dosud dobrovolné, byť i bylo zčásti státem regulováno a finančně podporováno; již delší dobu jeví se však snahy, aby nemocenské pojištění bylo povinné. Pojištění úrazové je ve Švédsku organizováno samostatně.

Švédské pojištění invalidní a starobní bylo zavedeno zákonem ze dne 30. června 1913 s platností od 1. ledna 1914. Podle tohoto zákona podléhají pojištění všichni švédští občané, ať mužové nebo ženy, pokud nemají nároku na pensijní zajištění jako úředníci státní, důstojníci vojska a loďstva nebo držitelé stálých